

DOSADAŠNJI ISTRAŽIVAČKI RAD OVI O POKRETU MATIJA IVANIĆA I NEKA NOVONASTALA PITANJA I PROBLEMI O NJEMU

Stjepan Antoljak, Zadar

1.

O pokretu Matija Ivanića ili velikoj buni pučana i težaka na Hvaru (1510—1514) pisalo se na razne načine — ponekad i uz upotrebu arhivskih podataka — od II polovice 19. st. pa sve do ove godine, tj. do 1976. Tako npr. samo usput se dotakao ove bune J. Boglich,¹ a nešto više Š. Ljubić, poprativši u tekstu sve to ispisima iz Sanudova Diarija.² Ali prvi koji se izravno njome pozabavio — i to na osnovi dotada sasna nepoznate arhivske građe — bio je G. Novak. On je još 1918. u svome poznatom radu »Pučki prevrat na Hvaru 1510 — 1514.« opisao taj pokret na osnovi već navedenog Sanudova Diarija, te spisa pohranjenih u kaptolskoj biblioteci i biskupskom arhivu u Hvaru.³

Pod naslovom »Oružani ustanak hvarskih pučana 1510—1514. god.« u svojoj knjizi »Hvar« opisao je 1924. kao i 1918. tu bunu s onom istom arhivskom građom, koju je naznačio također u bilješkama.⁴

---

¹ Naime J. Boglič je u svojoj knjizi »Studi storici sull'isola di Lesina« (I, Zadar 1873, 113; n. dj. II, Split 1898, 113) samo naveo da su Petar i Jerolim Ivaneo, potomci Matija Ivanića iz Vrbanja, vođe pobune protiv plemića početkom 16. st., iako je još 1. III 1860. sastavio popis svega rukopisnog materijala, koji se čuvao u biblioteci gimnazije u Zadru, a odnosio se upravo na ovaj Ivanićev ustanak (V. Brunelli, *Catalogo sistematico dell' i. r. biblioteca ginnasiale-provinciale di Zara, Programma dell' i. r. ginnasio superiore di Zara XLV, 1901—1902, Zara 1902, 44, 45).*

² Š. Ljubić, Pregled hrvatske povijesti (Izvadak iz Ogladala književne Poviesti Jugoslavjanske), Rieka 1864, 166—171; isti, Ogladalo književne poviesti jugoslavjanske na područvanje mladeži II (Pregled političke poviesti jugoslavjanskih naroda za drugo doba), Rijeka 1869, 103—108. Ljubićev originalni sastav teksta o Ivanićevu pokretu, koji je obavljen u navedenom »Pregledu hrvatske poviesti«, nalazi se u njegovoj ostavštini u Historijskom arhivu u Zadru (dalje: HAZ) — Ostavština Š. Ljubića — V — Ispisi iz djela i rasprava — Ispisi o Hvaru — kutija 3, sv. 6, 1. 23—33.

³ G. Novak, Pučki prevrat na Hvaru 1510—1514, Split 1918, 69—111.

⁴ G. Novak, Hvar, Beograd 1924, 99—113.

Od te godine (1924) pa sve do 1958. G. Novak se često doticao ove bune ili oružanog ustanka i pisao o njemu, bez nekog produblјivanja novom izvornom građom.

Tako su radili i drugi⁵ pa i S. Antoljak, koji je tom prilikom samo upozorio na neke nepoznate arhivske prijepise o tom pučkom prevratu ili pokretu.⁶

Istom 1958. iznenadio je G. Novak ponovo našu naučnu javnost kada je objavio u Starinama JAZU nekoliko nepoznatih dokumenata za povijest »pučkog prevrata na Hvaru 1510—1514.« iz Archivio di Stato (Frari) u Veneciji (Capi del Consiglio di X — Lettere di rettori ed altre cariche). No sva ta građa obuhvaća razdoblje i godine od 28. X 1514—1519. i 1528, 1531. te 1546/7, 1552/3. i 1572/3. g., tj. ona se odnosi na period poslije konačnog ugušenja ovog pokreta (16. X 1514).⁷ Ali unatoč tome što su ti od Novaka publicirani dokumenti upozorili da su Matij Ivanić, a i neki njegovi drugovi, koji su uspjeli pobjeći sa Hvara, i dalje nastavili borbu protiv mletačke vlasti (1514—1519),⁸ nakon 1519. g. nema Matiju više nikakva traga u izvorima.

God. pak 1959. N. Duboković Nadalini u dva navrata donosi arhivski podatak iz 1487. o Matiju, a i o Martinu Ivaniću, iz arhiva dominikanaca u Starom Gradu, te i o Ivanu Ivaniću (11. II 1558) iz istoga arhiva.⁹

Dobro se upoznavši sa svom dosada objavljenom građom, a i Sanudom, čija uloga kao člana tajnog Vijeća umoljenih i njegov utjecaj na mletačku vladu u pogledu poduzimanja mjera da se srede ovi nemiri na Hvaru, nije uopće dosad u našoj historiografiji proučen, kap. Luka Dančević je 1974. napisao nekoliko radova, kojima je pokušao pojasniti i osvijetliti sa svoga stajališta ovaj pokret, te bune pučana na našem primorju početkom 16. st. kao i pomorske operacije ustanika na Hvaru i Visu¹⁰ poprativši sve to raznim probranim kartama, ilustracijama i crtežima, čime je još više osvježio svoje opisivanje tih događaja.

⁵ N. Petrić, Bibliografija o pučkom ustanku Matija Ivanića (1510—1514), *Hvarski zbornik* 2, 1974, 91, 92, 88—93.

⁶ S. Antoljak, Bune pučana i seljaka u Hrvatskoj, Zagreb 1956, 30, bilj. 73, 41, bilj. 96.

⁷ G. Novak, Nepoznati dokumenti za povijest »pučkog prevrata na Hvaru 1510.—1514.« i za dalju borbu pučana za ravnopravnost s vlastelom u komuni Hvara, *Starine JAZU* 48, Zagreb 1956, 398—429.

⁸ Unatoč ovim novim izvornim podacima, koje je G. Novak ne samo tiskao još 1958. nego je i na osnovi njih proširio opis ovoga pokreta do 1519. g. u svojoj knjizi »Hvar kroz stoljeća« (Zagreb 1960, 95—98), J. Šidak, opisujući ličnost Matija Ivanića i njegov pokret u Enciklopediji Jugoslavije 1960. g., završava ovim riječima: »O Ivanićevoj sudbini izvora (tj. nakon 1514. g.; S. A.) ne govore ništa« (Enciklopedija Jugoslavije 4, Zagreb 1960, 403).

⁹ Ovu je građu našao u navedenom arhivu samostana dominikanaca u Starom Gradu (ranije kod dra Botterija) u zbirci »Raccolta di varie fondazioni di benefici, monasteri, chiese, parochie ecc. — legati da Mgr. Politeo« (N. Duboković Nadalini, Emancipacija naselja hvarske ravnice od feudalnog oblika crkvene uprave, *Prilozi povijesti otoka Hvara* I, 1959, 58, 63, 69, bilj. 11 i 16, 60, 70, bilj. 18; isti, n. dj., *Zapisi o zavičaju* I, 1970, 77, 84, 93, bilj. 11, 16, 94, bilj. 18).

¹⁰ L. Dančević, Istupanja Matija Ivanića i drugih pučkih vođa pred mletačkom vladom, *Prilozi povijesti otoka Hvara* IV, 1974, 42—48; isti, Pokreti pučana na našem primorju početkom 16. stoljeća (po mletačkim izvještajima). U povodu 460-godišnjice pučkog ustanka na Hvaru i Visu pod vodstvom brodarar Matije Ivanića, *Pomorski zbornik* 12, 1974, 117—159; isti, Pomorske operacije u pučkom ustanku na Hvaru i Visu, *Hvarski zbornik* 2, 39—76.

Time bih završio ovaj kratki opis radova, koji su bazirani na izvornoj građi (štampanoj i neštampanoj) kao i citiranje njihovih autora. Ostali pak, koji smatraju da sam ih propustio navesti, neka mi oprostite, jer mi je vrijeme za ovaj referat ograničeno, a i zbog toga što su već citirani abecednim redom u nedavno izašloj bibliografiji o pučkom ustanku Matija Ivanića (1510—1514), koju je sastavio prof. Nikša Petrić.¹¹

2.

Od svih naših historičara koji su se bavili ovim pokretom ili prevratom, dvojica su sakupila najviše izvorne građe iz arhiva i biblioteka, a to su čuveni: Starigrađanin Šime Ljubić i još poznatiji i popularniji Hvaranin Grga Novak.

Naime jedan dio arhivskog materijala o tome pokretu Ljubić je objavio, a drugi — i to dosta malen — nalazi se i danas sačuvan u prijepisu u njegovoj ostavštini, pohranjenoj u Historijskom arhivu u Zadru (HAZ). Tako su ondje sačuvani i ispisi od nekoliko dokumenata iz Archivio di Stato u Veneciji.

Prvi spis je od 25. VII 1510, koji govori o tome kako su u Veneciju stigli predstavnici hvarskih plemića i pučana da se jedni na druge žale i kako se odlučilo u mletačkom senatu glasanjem da se u Hvar uputi izabrani providur u osobi Ivana Navajera.¹² Na to je poslije glasanja u tajnom Vijeću umoljenih, 10. VIII 1510. povjerio dužd Ivanu Navajeru, naimenovanom provisoru Hvara (provisori Lesnig), zadaću da ode na taj otok što prije može i da točno i objektivno izvidi u čemu se sastoji sukob između plemića i pučana. Naime dužd je u suglasnosti sa Senatom stvorio ovakvu odluku zato što je znao da se Navajer već u drugim pothvatima pokazao iskusnim i vrijednim. Nadalje je Navajer ovlašten da ispita sve žalbe i s jedne i s druge strane kao i pojedine osobe, te da nepristrano istraži tko su prvi začetnici nereda, nastalih među njima, dajući mu puno ovlaštenje da postupi kako zna najbolje, tj. da sa svom nepristranošću može provesti i postupak (processo), ali sve to neka drži u tajnosti i neka ništa ne izjavljuje. Ako je pak potrebno, dužd i njegova vlada će mu poslati upute, ukoliko im se čine potrebne. U ovim pobunama, kaže dalje dužd, učinjene su tri stvari sa strane pučana i plemića, koje bi on želio da se dokrajče, dok još Navajer ne provede postupak, te će, kada dobije njegovo mišljenje, odlučiti što mu se čini pogodno. Ujedno mu određuje novac za 4 mjeseca boravka i dodjeljuje notara, koga će morati sam izdržavati.¹³

---

¹¹ N. Petrić, n. dj., 87—94.

¹² Sanudo donosi da je Navajer izabran za to mjesto s 15 glasova protiv (Marina S a n u d a o d n o š a j i skupnovlade mletačke prema Južnim Slavenom, *Arhiv za povjestnicu jugoslavensku* VI, 1863, 353). Međutim u spisima Senato Mar. u mletačkom arhivu stoji da je 122 bilo za njega, a 13 protiv (HAZ — Ostavština Š. Ljubića, — kutija 3, sv. 6, l. 34).

¹³ O tome sasama ukratko bez naznaka datuma i Sanudo — gl. J. Stipišić, Dva izvora za povijest pučkog ustanka na Hvaru 1510—1514, izd. Centar za zaštitu kulturne baštine, Hvar 1976 (šapirografirano), 5.

U aktu od 9. IX 1510. Senat je odlučio da Navajer otputuje kroz tjedan dana na Hvar, gdje treba da ispita kakvo je ondje stanje. 14. I 1511 (1510. m. v.) tajno Vijeće umoljenih raspravljalo je o djelovanju Navajera, koji je proveo na Hvaru postupak zbog nastalih nereda i o tome izvijestio svoju vladu. Kako su stvari, sadržane u ovom postupku, bile od najveće važnosti, a kako će uskoro proći i 4 mjeseca od izbora Navajera, to mu je Vijeće velikom većinom glasova produžilo službu na još 2 mjeseca.¹⁴

Nekoliko mjeseci kasnije, tj. 15. V 1511. Senat — i opet glasanjem — odlučuje da Navajeru kao providuru Hvara, koji je ispunio vrijeme svoje misije a po odluci Vijeća desetorice ima da ide za sindika na Levant, treba isplatiti proviziju od prestanka njegove providurske službe pa do izvršenja one nove odredbe Vijeća.

Konačno je tajno Vijeće umoljenih 13. IX 1511. izabralo Sebastiana Justinianusa¹⁵ s velikim brojem glasova (136:9), uz dosta opširno obrazloženje zbog čega je potreban generalni providur u Dalmaciji, stanovnike koje naziva »nostri fidelissimi dalmatini«.¹⁶

Kao i Grgu Novaka tako su i nas nakon dolaska u Zadar (1946) zanimali spisi o Ivanićevu pokretu u vezi s pripremanjem knjige »Bune pučana i seljaka u Hrvatskoj«.

Kako u zadarskom arhivu — unatoč najpomnijoj pretrazi — nijesmo tada gotovo ništa našli, to smo se namjerali na onaj opis rukopisa i knjiga u biblioteci nekadašnje zadarske gimnazije, koji je objelodanio V. Brunelli. U njemu smo naišli na popis rukopisa o Hvaru, koji je još 1860. sastavio tamošnji bibliotekar J. Boglić (G. Boglich).¹⁷ Oni su se ondje čuvali dugi niz godina i njihove je naslove zajedno s ostalim rukopisima objelodanio 1902. g. već navedeni Brunelli. Poslije njega nije poznato tko je sve te spise pregledavao (možda G. Praga? S. A.), a nakon 1944. god. (poslije oslobođenja Zadra — 31. X 1944) nije bilo ni te biblioteke a ni zgrade u kojoj se ona nalazila, jer je izgorjela prigrdom bombardiranja grada.

Svakako svi ti rukopisi ipak nijesu propali i oni se danas nalaze negdje u Italiji, kako to dobro uočuje i G. Novak.¹⁸

Među brojnim hvarskim rukopisima (pod sign. 3854 G 8) nalazio se uvezani kodeks od 140 l. sa spisima dijelom u originalu, a dijelom u prijepisu, koji su zahvaćali razdoblje od 1509. do 1560. g. Njih je pobilježio Boglić ovako: »Ducali emanate nel tempo de'disturbi di Lesina; Alcune scritte tra nobili et popolo seguite dell'anno 1514; Procura di D. Catarina Ivanich fatta nella persona di Nicolò Ivanich suo cognato a. 1517; Inter Joannem Ivanich et illos

¹⁴ Sasma kratko o toj odluci vijeća (bez datiranja dana u siječnju) donosi i Kukuljević iz Sanuda (Sanudo, n. dj., 365).

¹⁵ Tj. Giustiniana, o čijem izboru sasma ukratko daje Kukuljević ispis iz Sanuda (270).

¹⁶ HAZ — Ostavština Š. Ljubića — V — kutija 3, sv. 6, l. 34—36, 37, 38, 40 (Archivio di Stato u Veneciji — Senato Mar; Sec. Cons. Rogat.).

¹⁷ G. Novak tvrdi da je manuskripte Hvara iz arhiva u Hvaru »pozajmio za svoju upotrebu prof. Jakob Boglić, koji je bio bibliotekar upravo te biblioteke, i kojemu su trebali za pisanje povijesti Hvara« (Novak, Nepoznati dokumenti, 388).

¹⁸ N. dj. 388.

de Rusnovich; . . . Lettere de'Capi del Consiglio di X contro Zuanne q. m. Mattio Ivanich et altri; . . . Querela contro M. Antonio Ivanich et altri.«¹⁹

Budući da ne znamo točnije koliko sve ima novih podataka o Ivanićeveu pokretu u ovim zasad izgubljenim spisima, to nam i dalje ostaju dragocjeni izvor za taj »prevrat« na Hvaru oni Novakovi objelodanjeni »nepoznati dokumenti« iz Mletačkog arhiva.

3.

Međutim postoji još jedna vrsta izvorne građe o toj buni, koja nije ni danas sasma proučena i nije joj dana adekvatna važnost, koju ona zaslužuje. To je zbirka dokumenata koji se odnose na tzv. čudo s raspelom,²⁰ koje je prokrvarilo u kući Nikole Bevilaque, zapovjednika hvarske luke, a onda je preneseno u katedralu sv. Stjepana, kamo je narod hrpimice dolazio da vidi taj križ kako krvari (1510).²¹ Opis ovog izlivanje krvi iz križa i sa svime onim što je s njime vezano nalazio se do 1944. među rukopisima Hvara u već spomenutoj biblioteci zadarske gimnazije, odakle je netragom iščezao. Naslovi tih rukopisa bili su pod spomenutom sign. 3854 G 8: »Narratione dell'effusione di sangue del Crocefisso miracoloso che si conserva nella Cattedrale di S. Stefano; Processo circa l'effusione di sangue ecc; . . . Description del miracoloso del Crocefisso che si attrova al presente nella Cattedrale di Liesina fatta dal sign. Nicolò Palladini all'hora giudice della città suddetta; Processo circa il miracoloso del Crocefisso ecc . . .« Pod sign. 3259 g 1 fasc. I — prema već spomenutom Bogličevu prijepisu od 1860. g. — čuvali su se u istoj biblioteci i ovi manuskripti: » . . . Sommario preso dalle Carte attinenti alla miracolosa crocetta della Chiesa Catedrale di Lesina — Vi sono annessi nove documenti in esemplare autentico. Cod.—cart. an. 1760. fol. 100.« Pod istom signaturum je pohranjen i »Cod. cart. fol. pag. 20, a. 1817. contente: a) Processo del miracoloso Crocefisso di Lesina; Memorie de miracoloso Crocefisso di Verbosca; c) Serie degli Ill.mi Vescovi di Lesina e Brazze«.²²

Tako je eto popisao ove hvarske rukopise Boglič, a V. Brunelli ih vjerno prenio u svoj »Catalogo . . .«²³

Inače rukopis »Sommario preso delle Carte attinenti alla Miracolosa Crocetta della Chiesa Cattedrale di Lesina« pronašao je svojevremeno u kap-

¹⁹ Brunelli, n. dj., 45.

²⁰ Sanudo samo kaže da je Alvisse Arimondo, stigavši s Krete u Hvar (1510), vidio jedan mali križ, koji je prošle korizme učinio mnoga čudesa (Stipišić, n. dj., 5).

²¹ Antoljak, n. dj., 30. Ovo »čudo« s raspelom zbilo se u kući admirala Nikole, a zapravo u sobi njegova sina Tome, koji je — po izjavi Pavla Paladina — bio s Lukanićem najokrutniji bič za plemiće. Toma je — i opet po pričanju istoga Paladina — umro i sahranjen 6. XII 1510. godine (HAZ — Ostavština Š. Ljubića VI—kut. 3, sv. 15—Raccolta . . . , 21', 22, 32).

²² Iza ovoga je dodano: »In fine Copia tratta d'altra simile esistente presso il M. R. Don Andrea Ciccarella ex parroco di Pucischia per mano di Mattio Luchinovich fratello di me sottoscritto e da me pure fedelmente collazionata, corretta e sottoscritta addi 2 gennaio 1817. — Don Giuseppe Luchinovich ex parroco di Postire« (Brunelli, n. dj., 44).

²³ N. dj., 44, 45.

tolskom arhivu u Hvaru don Kuzma Vučetić (tamošnji »vicario corale«) i objelodanio — ali ne u cijelosti — u »Bullettino di archeologia e storia dalmata«, kasnije prozvanom »Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku« (g. XXXI, XXXIII—XLVII—XLVIII, Split 1908, 1910—1924/5) na zadnjim koricama svakog sveska ovog časopisa.

Prijepisom toga manuskripta, koji se nalazio »u hvarskoj kaptolskoj biblioteci«, služio se G. Novak i za svoj »Pučki prevrat na Hvaru« kao i za monografiju »Hvar«. ²⁴

L. Dančević je pak 1974. naveo u svoja dva rada da se prijepis rukopisa »Sommario della Chiesa cattedrale di Lesina« (sa 36 str.), ovjerovljen 1795. g. od javnog bilježnika Petra Gargurića Kasandrića u Hvaru, danas čuva u Sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu pod sign. R 7196, ²⁵ koji je 1976. u probranim izvacima preveo na hrvatski jezik J. Stipišić. ²⁶

²⁴ str. 100, bilj. 2—4, 101, bilj. 1, 103, bilj. 1.

²⁵ Dančević, Pokreti pučana, 154, bilj. 75; isti, Pomorske operacije, 47, bilj. 11.

²⁶ Ujedno Stipišić za ovaj prijepis, koji se danas nalazi u Sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu pod navedenom signaturom, u uvodu svoga rada »Dva izvora...« kaže da ga je izvršio Jakob Boglič, kancelar hvarskog biskupa 1761. g. i da je taj prijepis »ponovo potvrdio hvarski notar Petar Kasandrić 5. veljače 1795«. Na kraju pak pojedinih izvadaka svojih prijevoda tog »Sommario« Stipišić ispisuje da je ili »Jakov Boglič, biskupski kancelar« ili pak »Jakov Letis, pomoćnik kancelarije Hvara učinio je ovaj prijepis i pečatio. Jakov Sibischini... svjedoči da je vidio original koji postoji kod g. Franje Gazarija i da je dao po njemu učiniti prijepis. To potvrđuje svojom rukom« (Stipišić, n. dj., 18—20, 22). Ovaj prijepis (Sveučilišna biblioteka u Zagrebu — R 7196), koji ima zapravo 18 listova, tj. 36 strana, uistinu je Jakov Boglič »curie Episc. Pharensis ab aliena sibi fida manu ex vetusto Documento extante penes R. D. Nicolaum Calafati Sacerdotem de Premio hujus Cathedralis, exemplare fecit, collationavit, et cum dicto documento concordare invenit«. Ali je zato usporedo s time, kada je izvršio prijepise pojedinih dijelova ovoga »Sommario«, stavio datum: 1. XII 1760. Na kraju pak, tj. na l. 18 (35. i 36. str.) čak stoji: L. S. E. Jacobus Boglich curie Episc. Pharen. Cancell^s ex aliena fida manu et Documentis in Archivio huius Cathedralis servatis exemplare fecit collationavit et concordare fecit.

Ita est.

Idem qui sopra Cancell^s hac die prima X^{bris} anno 1760.

Marcus Antonius Gazzari IV. Dr Can^{cus} Archidiaconus, ac Il^{mi} et Rev^{mi} D. D. Antonii Becich Episcopi Pharensis et Brachien.

Sanctissimi D. N. Papę Clementis Prelati Domestici, ac Pontificio Solio Assistentis Vicarius Generalis.

Universis et singulis, ad quos presentes pervenerunt fidem fecimus, et testamur, conscriptum Dominum Jacobum Boglich esse authenticum, et legalem Curie Episcopalis Pharensis Cancellarium cujus attestacionibus, et subscriptionibus (sic! S. A.) hic plena fides adhibetur, et ubique adhiberi potest. In quorum fidem Datum Phare ex Cancellaria Episcopali die 27 januarii 1761.

L. S. E. M. Antonius Gazzari Vic^s Generalis

Franc^{us} Gargurich Cassandrich

V^o (Vice: S. A.) Cancellarius Episcopalis.

In fidem Veritatis testor concordare cum authenticato

Datum Phare hac die 5 februarij 1795.

Petrus Gargurich Cassandrich

Notarius Publicus

in Dalmatię Provincia

Žig od crvenog voska (sav izlomljen i ništa se na njemu ne vidi).

Iza toga pod istom signaturom (R 7196) slijedi napisano: »Die 6 Februarii Pro Offitio Miracu'osi Sanguinis SS^{mi} Crucifixi Jesu Christi Domini Nostri in Ciuitate,

U arhivu korčulanske porodice Arneri, koji je prije nekog vremena prenesen u Historijski arhiv u Dubrovniku, također postoji prijepis ovoga rukopisa pod nazivom: »1510: Miracolo del Crocifisso di Lesina«.²⁷

Među spisima hvarske porodice Novak, koji su pohranjeni u HAZ-u, ima jedan kraći i nedovršeni prijepis iz II polovice 18. st. o tome hvarškome križu.²⁸

Sličan nedovršeni prijepis o tome »čudu« (1510) iz 18. st. na 6 listova pohranjen je u ostavštini don Kuzme Vučetića, gdje se nalazi i cijeli prijepis prijepisa ovoga događaja iz 1776. od vrboskog župnika Franje Lucića, a prijepis toga prijepisa učinio je 27. V 1781. tada još klerik u Sv. Nikoli na Hvaru Andrija Ciccarelli.²⁹ Uz ovaj prijepis postoji u istoj ostavštini i prijepis iz 1783,³⁰ a onda ondje slijedi i još nekoliko prijepisa iz 19. st.³¹

ac Diocesi Pharensi, recitando Hymni Tres«. Prva je »Hymnus I ad Vesperas«, onda je »Hymnus II ad Matutinum« i »Hymnus III ad Laudes«, a sasma na kraju dosta teško čitljivo piše: »Si espongono. . Sigf. . Gio Batt. Vidali«.

²⁷ Historijski arhiv u Dubrovniku — Arhiv korčulanske porodice Arneri — II br. 384. Rukopis sadržava 10 djela i ima opći naslov, koji glasi: »1773. Il presente Quinternetto Manoscritto contiene«. Unutra je onaj »1510: Miracolo...« s 3 posebna dijela i naslova. Prvi i drugi dio su pisani jednom istom rukom, a treći drugom rukom. Prvi dio završava ovjerom:

»L. S. S. M. Giacomo Letis Coadiutore nella Cancellaria di Lesina hà fatto copiare sottoscritto e sigillato.

Vodeni mletački žig (krilati lav)

Francesco Giaxa di Veneta Autorità Notario Pubblico lessò d'altra simile autenticata esistente appresso il Signore Francesco Gazzari, fatto copiare sottoscritto e sigillato«.

Drugi dio je s gotovo istom ovjerom, a treći dio nema ovjere i pisan je sasma drukčijom rukom. (Za ove podatke zahvaljujem dru V. Foretiću, višem naučnom suradniku u Dubrovniku, koji je pokušao i datirati ovaj prijepis prvog dijela »Miracolo...« u II pol. 17. ili u II pol. 18. stoljeća).

²⁸ HAZ — Documenti che appartenevano alla famiglia Novak di Lesina dall'anno 1453 all'anno 1815 — Suvremeni naslov na omotu u kome se taj prijepis nalazi, glasi: »Processo sul glorioso miracolo della Santa Croce in Lesina (a. 1510)«, a u naslovu teksta toga spisa stoji: »Anno 1510 Processo sul Glorioso Miracolo della Santa Croce in Lesina« — 9 stranica.

²⁹ Na kraju prijepisa opisa toga »krvarenja« križa (1510) piše: A di 7 marzo 1776 Dol.

Jo D. Francesco Lucich copia la presente dell'altra copia, et attesto in coscienza non auere preso alcun errore volontario in essa. . .

Adi 27 maggio 1781 Lesina S. Nicolò

Jo chierico Andrea Cicarelli ho copiato fedelmente il presente coll'ortografia in tutto et e per tutto, come sta, e giace da un'altra simile esistente appresso il m^{to} R^{do} Sig^r Don Francesco Lucich Paroco di Verbosca con diligenza revisto, ed incontrato, continente cancellature sulla co'onna 27 e 28 della pagina prima, sulla colonna 11-della pagina prima terzo, nella... 6 della pagina senza terzo per gli errori ocursi per lo... copiare in fede di che attesti...

(HAZ — Ostavština don Kuzme Vučetića VI).

³⁰ Iz zbirke »Raccolta di varie memorie attinenti al Miracolo del SS^{mi} Crocifissi che si conserve nella Cattedralle di S. Stefano copiata dell'anno 1783 li 24 di febbraio...« Izvadak iz nje učinio je don Kuzma Vučetić u Komiži 11. XI 1899. g. (HAZ — Ostavština don Kuzme Vučetića V).

³¹ Tako iz 1818. god. »Estratta copia per cura di Cosmo Gamulin q^m Bartolo da un'altra copia che si attrova l'originale presso Capitan Pietro Coludrovich e questa venne regolata dal Maestro Vitorio Sincich, che sua madre fu Scrivanich. Gelsa li 5 marzo 1879.« (HAZ — Ostavština don Kuzme Vučetića VI).

I u Arhivu JAZU u Zagrebu pod sign. IV a 42 čuva se prijepis (copia) ovoga istoga događaja iz 1510. na 12 strana. Ova je kopija učinjena svakako krajem 18. st.³² a nije to »rukopis istog sadržaja iz 1548«. ³³

Ali, po našem mišljenju, ipak je najvredniji onaj prijepis toga rukopisa koji je bio nekoć u posjedu Š. Ljubića, a danas se čuva u njegovoj ostavštini u HAZ-u.

Naslov mu je izvana »Raccolta di varie memorie attinenti al Miracolo del SS.mo Crocifisso, che si conserva nella Cattedrale di Lesina«, a na početku teksta piše »Sommario preso dalle Carte attinenti alla miracolosa Crocetta della Chiesa Cattedrale di Lesina«, čiji tekst ide od 1. 21 do 37.³⁴ Iza opisa ovoga »čuda« (1. 21—24) svemu ovome su dodane ovjerovljene kopije dviju povelja (1418, 1421), izvatka iz historije kardinala Pietra Bemba, te nekoliko akata u vezi s vođenjem procesa oko ovoga »čudotvornoga« križa. Napose su zanimljive izjave pojedinaca, a u prvom redu tzv. opširna »Narrazione di Paolo Paladini« (6. II 1510).

Sve je te spise, koje je našao u arhivu hvarskih plemićkih porodica i drugih obitelji kao i u arhivu stolne crkve, prepisao i ovjerovio 1760. g. Jakov Boglić, tadašnji kancelar hvarske biskupske kurije, te ih je onda sravnio i nakon što se uvjerio da se slažu s originalima, potvrdio pečatom (L. S. E.). Zatim ih je 27. I 1761. Antonije Gazzari, kanonik-arhiđakon u svojstvu generalnog vikara umjesto Antonija Bečića, hvarsko-bračkog biskupa, također ovjerovio i posvjedočio da su ti prijepisi izvršeni od hvarskog biskupskog kancelara Boglića, pravovaljani i vjerodostojni, stavivši isto tako svoj pečat (L. S. E.), a tek onda se nakon njega potpisao i Franjo Gargurić Kasandrić kao biskupski vicekancelar.³⁵

³² Naime pod navedenom signaturom (IV a 42) u Arhivu JAZU u Zagrebu stoji prvo: »Copia. Adi 6 Febbrario in Lesina 1610«, a na str. 5.: »Adi... 1510...« Od str. 5. piše: »...Febbrarij 1578 in Sacratio...« i završava sa »...nonagesimum 90«. Nakon toga se kaže: »Adi 7 marzo 1776 Dol. D. Franco Lucich copia la presente dall'oltra copia co attesto in conscienza non aveva preso alcun errore volontario in essa et con in oggi...« Već to upućuje da bi prijepis mogao biti iz 1776. Ali po svemu je to prijepis prijepisa Lucića — u najmanju ruku iz kraja 18. stoljeća.

³³ Na omotnici ovoga prijepisa (rukom oko 50-ih godina 20. st.: S. A.) piše: »Prijepis opisa čuda, koje se dogodilo u Hvaru početkom 16. vijeka kad je navodno iz nekog raspela potekla krv, iza opisa slijede navodi svjedoka pred duhovnim sudom u Hvaru g. 1548. (nije 1548. već 1578. g. S. A.). Svjedoci se slažu u tome da se čudo dogodilo u kući nekog Tome Bevilaque, i da je odmah bio pozvan svećenik Matej Lukanić (ili asic-ani) i da su obojica tom zgodom htjeli zasnovati urotu protiv plemića. *Godina čuda se ne da ustanoviti, ali da se zbilo 6 februara*« (S. A.). Drugom pak rukom (također 20. st.) stavljeno je još i ovo: »Opis čuda na Hvaru 1548 — Iskazj svjedoka o čudu i dogovoru o uroti protiv plemića«. U vezi s tim J. Stipišić smatra da je taj »rukopis istoga sadržaja iz 1548. pod signaturom IV a 42« (Stipišić, n. dj., 2).

³⁴ HAZ — Ostavština Š. Ljubića VI — kut. 3, sv. 15 — Na koricama rukopisa (o'ovkom — 20. st.): 19 — Raccolta delle memorie antiche della Diocesi di Lesina, Comunita di Cittavecchia e Scoglio di Torcola — unutar korica na tvrdom papiru piše pak tintom: Raccolta di varie Memorie antiche attinenti alla Diocesi di Lesina — rukopis ima 166 listova.

³⁵ Po svemu izgleda da je iz ovoga prijepisa učinjen ponovno novi prijepis 1776. g. kako je to upisano pri dnu l. 20, gdje je i onaj naslov »Raccolta di varie Memorie...« Inače je pisar one napomene o godini na rubu toga lista kao i naslova isti.

Kada sravnimo sve ove prijepise, onda nam izgleda da su originali nestali i da je ipak najvažniji prijepis iz 1760, zapravo 1776 (kako to piše pri dnu l. 20), koji se nalazi u HAZ-u među Ljubićevom ostavštinom. Svakako svi ovi prijepisi³⁶ zaslužuju da se još jedanput uspedre i pomno prouče te da im se dâ ono mjesto koje im po njihovoj vrijednosti pripada.

Naročito to vrijedi za onaj prijepis u Ljubićevoj ostavštini kao i za onaj objavljen u »Buletino«, koji oba imaju isti naslov. Ali se zato tu i tamo razlikuju u tekstu. Tako npr. na nekoliko mjesta ne donosi Vučetić u »Buletino« i ovjerovljenje nekih spisa od biskupskog kancelara Jakova Boglića nego jednostavno preko toga prelazi na drugi tekst, u koji mu se uvukla povrh toga i neka neznatna greška u izrazu.

I konačno Vučetićev tekst završava se sa: »annum nonagesimum«,³⁷ dok u prijepisu, koji je u Ljubićevoj ostavštini tekst ide dalje i nastavlja se »Jacobus Boglich Curie Episcopalis Pharensis Cancellarius ex aliena sibi fidae manu, et documentis in Archivio hujus Cathedralis servatis exemplare fecit, collationavit, et concordare invenit...«³⁸

4.

U ovome pokretu Matija Ivanića isticali su se na protivnoj, tj. na plemićkoj strani članovi porodice Hektorović i Paladini. Tako je Marin,³⁹ otac Petra Hektorovića, bio poslanik hvarskih plemića, koji se u Veneciji žalio na nasilje pučana.⁴⁰

Kako je njegov sin Petar 1510, tj. kada je buknuo taj prevrat, imao 24 godine,⁴¹ svakako je i on morao suosjećati sa svojim ocem i živo se zanimati za njegovu borbenu aktivnost, usmjerenu na to da se pučani i njihov vođa što više okrive za razna zlodjela,⁴² jer su pučani pod vodstvom Matija Ivanića i Jakova Blaškovića prvo u Starom Gradu napali i smrtno ranili nekoliko mladih plemića.⁴³ Zbog toga je i zanimljiv svaki izvorni podatak iz toga razdo-

³⁶ Tako je i sam Ljubić prepisao u izvucima ovakav jedan »Sommario preso dalle Carte attinenti alla miracolosa Crocetta della Chiesa Cattedrale di Lesina« iz »Estratti da una Raccolta di varie fondazioni di Beneficij ecc. del'a Diocesi di Lesina copiate dal Monsig. Vicario Politeo can. Penitentiae« (olovkom sa strane je Ljubić dodao: Dal Gelinic (Botteri) / (HAZ — Ostavština Š, Ljubića VI — kut. 3, sv. 15).

³⁷ *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku* XLVII—XLVIII, 1924—25 (na zadnjem listu korica).

³⁸ HAZ — Ostavština Š. Ljubića VI — kut. 3, sv. 15 — Raccolta..., l. 37.

³⁹ U jednom spisu od 28. I 1518 (prepisanom od don Kuzme Vučetića) navodi se kao »Emptor d. Petrus Hectoris q. d. Marini«, koji nešto kupuje (HAZ — Ostavština don Kuzme Vučetića XXXIII), a u drugom od 14. VIII 1524. stoji: Jo Piero Hector quondam Marini...« (Naučna biblioteka u Zadru — Ms 273 — Documenti che si riferiscono al possesso patrimoniale della famiglia Paladini di Lesina cc. 194 — sec. XIV—XVII). Ti podaci pokazuju da mu je otac već 1518. ili nešto prije mrtav.

⁴⁰ Sanudo, n. dj., 350.

⁴¹ r. 1487. — u. 1572. (Enciklopedija Jugoslavije 3, Zagreb 1958, 667).

⁴² Š. Ljubić ima nešto drugačije mišljenje (gl. Pjesme Petra Hektorovića i Hanibala Lucića, Stari pisci hrvatski VI, Zagreb 1874, III).

⁴³ Sanudo, n. dj., 344.

blja o Hektorovićima, a napose o Petru. Tako se među spisima porodice Novak nalaze razni rukopisi »della famiglia Hettoreo-Ettorovich di Cittavecchia«, koji idu od 1513. godine dalje.⁴⁴

Kako je Petar Hektorović imao prisne veze sa stanovnicima Vrbanja, odakle je potjecao i Matij Ivanić,⁴⁵ te mu je čak Marija Milašić obrađivala vinograd,⁴⁶ bilo bi dobro da se s izvornom građom nešto više osvijetle i ti njegovi posjedovni odnosi.⁴⁷

Što se tiče Matija Lukanića, koji je isprva 1510. stupio na čelo urote protiv plemića, a onda je zbog onoga »čuda« promijenio svoje držanje i umro u ludilu,⁴⁸ postoji jedan dokument, iz koga se vidi da je Lukanić još 1504. imao veze sa stanovnicima Vrbanja i Vrboske. Naime Nikola Starianić, župnik Vrbanja, Svirča i Vrboske, kamo su se mnogi njegovi župljani preselili i lovili sardele, očitio se ugroženim u svojim pravima nad lukom i mjestom Vrboškom i njegovim stanovnicima, koji su si mimo njegova znanja izabrali za kapelana svećenika Grgura Žuvića, te je ovaj tako uzurpirao njegove funkcije. No Vrbošćani su otišli do svećenika Matija Lukanića (Lucano), koji je podnio biskupu jedan drugi privilegij i tako uspio da je Starianić kao župnik Vrbanja bio sasma lišen Vrboske, podvrgnute dotada njegovoj župi, a kapelan je dobio onda sva prava umjesto njega. Kada je zbog ove nepravde taj župnik podnio apelaciju čak u Rim, sastao se zbog toga u biskupskoj palači crkveni sud kome je predsjedao Nikola Šilović, hvarski vikar u prisutnosti Marina Hektorovića i Marijana de Petrisa. Pošto su preslušali župnika Starianića (6. XII 1504), donijeli su isti dan dosta neodređenu odluku.⁴⁹ Poznato je da su 6. VIII. 1514. g. u kneževoj palači u Hvaru pučani ubili Tomu, sina Nikole Paladina, koji je svojevremeno bio soprakomit hvarske galije u bitkama kod Negropon-

⁴⁴ HAZ — Documenti che appartenevano alla famiglia Novak di Lesina dall'anno 1513 all'anno 1803 I.

⁴⁵ Novak, Hvar, 107.

⁴⁶ Ljubić, Pjesme, XXII, XI; G. Novak, Dva kodicila testamentu Petra Hektorovića, *Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor* IV, 1924, 123.

⁴⁷ Poznato je da se i u Centru za znanstveni rad JAZU u Dubrovniku nalaze spisi iz arhiva porodice Hektorović iz Staroga Grada, koji nijesu ni danas sasma proučeni. O toj obitelji ima materijala i u Naučnoj biblioteci u Zadru — Ms 273 — Documenti che si riferiscono al possesso patrimoniale della famiglia Paladini di Lesina cc. 194 — sec. XIV—XVII — 14. VIII. 1524., 20. IV. 1525., 6. III. 1526. itd., te napose o Petru Hektoroviću i u Hvarskom arhivu (HAZ) I, l. 89' (25. I. 1539), 265 (25. V. 1540), 746 (28. I. 1538), 9. V. 1544 (bez naznake lista) itd.

⁴⁸ Novak, Hvar, 100—103.

⁴⁹ HAZ — Ostavština Š. Ljubića VI — kut. 3, sv. 15 — Exemplum desumptum ex actis Notariatus Defuncti Domini Petri Columbini Filii q^m Nicolai exixtentibus in Archivio Cancellarie Mag. Communitatis Phare — Die 5 Decembris 1504 (Ljubićevom rukom je ispisan cijeli ovaj akt). Sadržaj toga spisa od 1504, bez naznake dana i mjeseca, prepričava i N. Duboković Nadalini u dva navrata, a služio se valjda, iako se to iz njegove bilješke ne može sasma točno razabrati, s »Raccolta di varie fondazioni di beneficij, monasteri, chiese, parrochie etc. — legati da Mgr Politeo«, koja su ranije bila u posjedu dra Botterija u Starom Gradu, a danas u arhivu dominikanaca (Duboković Nadalini, Emancipacija, *Prilozi povijesti otoka Hvara* I, 60, 61, 69, bilj. 14; isti, n. dj., *Zapisi o zavičaju* I, 1970, 80—82, 93, bilj. 14).

ta, Skadra, Modone i drugdje.⁵⁰ Taj Toma se često navodi u ispravama iz 1506, 1507. i 1510, a 8. VIII 1514. je njegova udova Petronela pred hvarskim knezom dala otvoriti muževu oporuku.⁵¹

Što se tiče onoga Pavla Paladina, koji je dao opširnu izjavu o događaju s križem od 6. do 16. II 1510,⁵² izgleda da je ubrzo nakon toga umro, jer je već 6. VII 1510. otvoren i čitan njegov testament.⁵³

5.

To bi otprilike bili dokumenti koji se izravno ili neizravno odnose na pokret Matija Ivanića u periodu od 1510. do 1514. godine. No usporedno s time ovi isti izvori potiču nas da postavimo nekoliko pitanja u vezi s njegovom ličnosti i prilikama, u kojima se taj pokret razvijao. Tako npr. gdje je Ivanićevo stalno mjesto boravka bilo prije ove bune ili pokreta?

Istina, »vojvoda Janko«⁵⁴ bio je iz Vrbanja,⁵⁵ ali je poput stanovnika istoimene župe (pod koju su spadala sela Vrbanj, Svirče i Vrboska) stanovao u Vrboskoj. Ondje je imao i kuću,⁵⁶ te se poput ostalih doseljenika⁵⁷ uvelike bavio ribolovom. Međutim ondje su posjedovali kuću i Blaškovići,⁵⁸ koje su mletačke vlasti 1512. g. zajedno s Ivanićem smatrale ne samo vođama i začetnicima ovih nemira nego i očitim buntovnicima.⁵⁹

⁵⁰ HAZ — Ostavština Š. Ljubića VI — kut. 3, sv. 15 Raccolta..., l. 27' (Copia — Lesine presentata die 15 — Septembris 1514 — cum leteris magnifici Domini Comitris Tragurii); Novak, Hvar, 111 i bilj. 6.

⁵¹ Naučna biblioteka u Zadru — Ms 341 — Documenti delle famiglie Andreis, Cippico, Fasaneo, Lodi e Lucio di Traù, Dominis di Arbe, Boccareo, Civaletti, Lantana di Zara, Paladini di Lesina cc. 300—sec. XIV—XVII — 22. IV. 1506 (exemplum), 10. XI. 1507; Ms 291 — Documenti della famiglie Bortolazzi, Civaletti, Grimaldi, Grisogono ecc. cc. 282 — sec. XV—XVIII—13. X. 1512, 8. VIII. 1514. (oporka).

⁵² HAZ — Ostavština Š. Ljubića VI — kut. 3, sv. 15 — Raccolta... — Sommario preso..., l. 31' — 33'.

⁵³ Naučna biblioteka u Zadru — Ms 291 — Documenti... — 6. VII. 1510. (oporka).

⁵⁴ Pod tim nazivom se u povijesti i u narodnim pjesmama spominje glasoviti ugarski (rumunjski) vojvoda i namjesnik Hunyadi János (Rječnik hrvatskog ili srpskoga jezika IV, JAZU, Zagreb 1892—1897, 453), r. 1387—u. 1456. g. (Enciklopedija Jugoslavije 4, Zagreb 1960, 305). V. također prilog N. Klaić u ovom zborniku.

⁵⁵ Novak, Hvar, 107.

⁵⁶ Sanudo, n. dj., 387. Čak se u spisu od 8. VI 1539. g. navode anonimni članovi njegove porodice (»Iuanich«), koji su u vrboskom polju (in campo Verbosche) u mjestu »Sesča« posjedovali neku zemlju (HAZ—Hvarski arhiv sv. 1, l. 82, 82' — 8. VI 1539)

⁵⁷ Gl. HAZ — Ostavština Š. Ljubića VI — kut. 3, sv. 15 — Exemplum... 5 Dec. 1504.

⁵⁸ Valjda potomak ovoga Blaškovića bio je i ser Andrija Blašković, koji se na jednoj pergameni od 14. II 1558. navodi da pripada patronima crkve sv. Marije i da je član bratovštine sv. Kristova tijela u istoimenoj crkvi (Arheološki muzej u Splitu — 48 g 19 — Dokumenti o Vrboskoj — pisano rukom Fr. Bulića — 14 II. 1558).

⁵⁹ Sanudo, n. dj., 387.

Zahvaljujući neumornim istraživanjima G. Novaka objelodanjena su imena i prezimena svih Ivanićevih suučesnika u tome pokretu, prognanih sa Hvara. Naime Novak se svojedobno poslužio u biskupskom arhivu u Hvaru rukopisom, prepisanim »iz autentičnog originala, što se čuvao kod Vincenza Leporini u Hvaru«. ⁶⁰

Mi smo pak u Vučetićevoj ostavštini pronašli popis tih pobunjenih pučana u prijepisu koji je učinio i opet klerik Andrija Ciccarelli 14. VIII 1781. u Sv. Nikoli (Hvar) iz autentičnog prijepisa, koji je prepisao, savnio i onda tek ovjerovio pečatom javni notar dr Antonije Calafati (II pol. 18. st.). To je zapravo bio prijepis iz sličnog staroga prijepisa, koji se čuvao kod Vincenza Leporina pok. Nikole. Pored ovoga prijepisa u istoj je ostavštini pohranjen i popis svih buntovnika od br. 1 do 65, koji je u prijepisu ovjerovljen 2. I 1818. od viškoga notara Giacoma Sibischinija pok. Gianpaola. ⁶¹

I dok G. Novak ima točno ispisane ove ličnosti zaključno s brojem 14, od broja 15. dalje njegovi ispisi prezimena tu i tamo se ne slažu s onim popisom u Ciccarellijevu (C.) prijepisu. ⁶² Tako kod G. Novaka ⁶³ stoji: Luka Poljičević, a u oba naša prijepisa (1781. i 1818) piše: Luca Bilichievich. U Novaka je: Stefano Saniglia, a u oba naša prijepisa: Stefano Saveglia. U Novaka je: Bogdan Bavac, a u C. prijepisu: Bogdan Baraz. U Novaka: Matija Ivanović, kao spomenuti Bavac, u C. prijepisu: Mattio Iuanouich come d^o Baraz. U Novaka: Nikola Začinić, a u C. prijepisu: Nicolo Zovinich ili Zaucich (1818). Novak: Juraj Harodić, a C.: Juraj Haracich ili 1818 (prijepis): Juraj Haradich. N.: Petar Kiskarhić, C.: Pietro Chiskanich, a 1818: Pietro Chiscarellich. N.: Petar Varzičić, C.: Pietro Varsicich ili 1818: Pietro Varzicich. N.: Marin Krapljere, C.: Marin Crapliem, a prijepis iz 1818. ima kao i N.: Marin Crapliere. N.: Mihajlo Kravanić, C.: Michael Cravarich, a 1818. također: Michael Cravanich. N.: Luka Tousić, C.: Luca Tonsich, a 1818. kao i N. N.: Stjepan Mede, a C.: Stefano Medo. N.: Andrija brat Samljije, C.: Andrea fratello di Sauiglia, a 1818: Andrea fratello di Sauiglia. N. i 1818: Cvitan Zlatorgović a C.: Cuitan Zlogargovich. ⁶⁴

Dakle očito je bilo više voditelja ⁶⁵ ovog pokreta, a među njima su ipak bili glavni Blaškovići i Matij Ivanić, čija je uloga u ovom ustanku nešto kasnije (1512. i 1519) ipak bila najjače naglašena u mletačkim spisima jer se javno od svih njih najotvorenije isticao većom i borbenijom djelatnošću. Zapravo od Blaškovića, kako je iznio L. Dančević, uz Ivanića glavni vođa pučana je bio

---

⁶⁰ Novak, Hvar, 107, bilj. 1.

⁶¹ HAZ — Ostavština don Kuzme Vučetića VI.

⁶² To gotovo isto vrijedi i za onaj rukopis koji se čuva u arhivu porodice Arneri (danas u HAD) pod naslovom »Miracolo...«, jer su i tamo prezimena ispisana nešto drugačije nego kod G. Novaka.

⁶³ Hvar kroz stoljeća, 88, 89.

⁶⁴ HAZ — Ostavština don Kuzme Vučetića VI.

⁶⁵ To potvrđuje i Sanudo, koji donosi prijepis pisma Sebastiana Giustiniana, generalnog providura za Dalmaciju, pisanog na Hvaru 27. VIII 1512 (26. VIII: Stipišić, n. dj., 6). U njemu on mletačku vladu obavještava da otokom Hvarom gospodare 3—4 poglavice, a u svome pismu od 4. IX 1512. naziva Ivana Zovinića jednim od glavnih poglavica ove pučke bune i začetnikom svih zala (Sanudo, n. dj., 380, 383). Inače Zovinić je bio »pop«, koji je zauvijek prognan poput onih ostalih vođa iz Dalmacije (Novak, Hvar kroz stoljeća, 88).

Jakov Blašković, koji se tako navodi u izvornom popisu, sačuvanom u prijepisu rukopisa u biskupskom arhivu u Hvaru.⁶⁶

No ipak, kako je to očito iz suvremenih i kasnijih izvora, općepriznati i vrhovni vođa bune ili pokreta bio je Matij Ivanić, koji se uz ribarstvo bavio i pomorstvom⁶⁷ te brodarstvom, gusarstvom i piraterijom.⁶⁸

Njega mletačka vrhovna vlast smatra »glavnim kolovođom«⁶⁹ i »prvim vođom zloknog čina« (1511),⁷⁰ »glavom i začetnikom svega zla« (1514, 1516), te »glavnim vođom bune« (1515/6) ili »zločinačkim glavnim vođom bune« (1516) ili pak »glavom i začetnikom svih nemira« (1573).⁷¹ Inače samo ime Matij⁷² na otoku Hvaru je u to doba a i kasnije bilo dosta često. Tako u »Sommario preso dalle Carte attinenti alla miracolosa Crocetta della Chiesa Cattedrale di Lesina« onaj se Lukanić (Lucani) također naziva »Matteo«, ali ipak pretežno »Mattio«⁷³ U pergameni od 11. II 1558. spominje se u Hvaru prisutan i ser Ivan pok. ser Matija Bratića, a u drugoj od 24. VI iste godine kanonik Matija Lucano.⁷⁴ Iste godine među stanovnicima Vrboske nailazimo na Matiju Breškovića, Nikolu Vlasnića pok. Matije, Luku sina onoga pok. Matije Bratića,⁷⁵ a u oporuci Petra Hektorovića od 18. II 1559. citira se njegov znanac »Matcho« Stipetić iz Vrbanja.⁷⁶

Inače samoga Ivanića Sanudo ispisuje pod nazivom »Mathio« ili »Matio« (1510, 1512) ili čak »Mathio Ivanich« (1512),⁷⁷ dok u onim dokumentima koje je pronašao G. Novak u Veneciji, također piše: »Mathio Iuanich« (1514) ili »Matio Iuanich« (1516, 1519) ili »Mattio Ivanich« (1516) ili pak »Matthio Iuanich« (1573).⁷⁸

Koliko je godina imao Matij Ivanić kada je digao onaj prevrat na Hvaru, postoje i danas razna i neujednačena mišljenja. Tako N. Duboković Nadalini smatra da se Matij javlja još 1465. g. pod imenom »Matul« i da je 1468. dobio dozvolu za gradnju kuće u Vrboskoj.⁷⁹ G. Novak drži da je Matijev sin Ivan 1573.

⁶⁶ Dančević, Pokreti pučana, 143 i bilj. 56.

⁶⁷ Duboković Nadalini, Emancipacija, Zapisi o zavičaju II, 77.

⁶⁸ Sanudo, n. dj., Arhiv... VI, 386.

⁶⁹ Isto, 385.

⁷⁰ Novak, Hvar kroz stoljeća, 87.

⁷¹ Novak, Nepoznati dokumenti, 398, 400, 404, 402, 405, 406, 424.

⁷² Tako se i jedan od vođa ovoga pokreta pučana pored Ivanića zvao Matij Ivanović, koji je također zauvijek prognan s otoka Hvara (Novak, Hvar kroz stoljeća, 88).

⁷³ HAZ — Ostavština Š. Ljubića VI — kut. 3, sv. 15 — Raccolta... I. 21', 23, 30, 31, 33.

⁷⁴ Arheološki muzej u Splitu — 48 g 19 — Dokumenti o Vrboskoj. Ovaj kanonik Matij »Luchanus« se još kao svećenik spominje 1529. i 1539. g. u svojstvu javnog notara (HAZ — Hvarski arhiv I, l. 965). U istim spisima Hvarskog arhiva pod 12. I 1578. citiran je i »Ser Nico'aus Lucanich ser Joannis de Verbosca« (HAZ — Hvarski arhiv sv. 2).

⁷⁵ Duboković Nadalini, n. dj., Zapisi o zavičaju II, 94, bilj. 18.

⁷⁶ Ljubić, Pjesme, XXII.

⁷⁷ Sanudo, n. dj., 350, 352, 389, 387.

⁷⁸ Novak, Nepoznati dokumenti, 398—400, 402, 405, 404, 409—411, 406, 424.

⁷⁹ N. Duboković Nadalini, Crkva-tvrđava u Vrboskoj, Zapisi o zavičaju II, 49, 52.

g. imao »oko 70 godina.⁸⁰ L. Dančević, koji je dobro proučio oba ova izlaganja, upozorio je da se glede Matula »može postaviti pitanje ne radi li se tu o ocu Matija Ivanića, vođe ustanka«. Njemu se ne čini »vjerovatno da je M. I. dizao ustanak u dubokoj starosti od oko 70 godina života«. Komentirajući navod G. Novaka pretpostavlja da se Ivan Ivanić rodio »oko 1503, što bi govorilo da M. I. nije mogao biti u odmaklim godinama« i Dančeviću »bi odgovaralo da je na početku ustanka 1510. mogao biti u 50-im godinama života«, te dodaje da je potrebno »dalje istraživanje ovih podataka«.⁸¹

Po našem mišljenju ovaj Matul⁸² bio je djed Matija Ivanića, koji je, kako je to poznato iz naših prošlih starih a i današnjih običaja, i dobio ime po njemu. Tako je npr. poznato da se i djed našega čuvenoga slikara, rodom Zadranina, Andrije Meldole (Medulić) nazivao »Andriolus«, tj. Andriol ili Andriul (živio u II pol. 15. st.) i da je upravo po njemu baštiniio svoje ime njegov unuk.⁸³ Inače takvih primjera i prije i kasnije ima u nas čitav niz.

Znači Matul⁸⁴ bio je djed, a njegov sin se zvao Ivan, kako je to poznato iz jednog izvornog izgubljenog podatka u obliku pisma, koji se čuvao u nekadašnjoj biblioteci zadarske velike gimnazije.⁸⁵ Pored toga se i iz genealoškog stabla ili rodoslovlja obitelji Ivanić (Ivaneo) iz 18. st. (sačuvanog u arhivu obitelji Kasandrić u Hvaru), koje je nedavno objelodanio I. Kasandrić, vidi da se djed čuvenog vođe hvarskog pokreta zvao također »Matij«, čiji je sin bio ipak Ivan, tj. Matijev otac.⁸⁶

U već toliko puta spomenutim izvornim podacima, koje je pronašao G. Novak, navodi se 1519. g. anonimna supruga Matija Ivanića, te njihov sin kao i njezin također anonimni brat. God. 1516. govori se u tim izvorima i o Matijevu bratu Nikoli,⁸⁷ a tek 1552. o Matijevu sinu Ivanu.⁸⁸ God 1558. među članovima bratovštine sv. Marije u Vrboskoj imenuje se don Ivan Ivanić s braćom

⁸⁰ Novak, Nepoznati dokumenti, 398

⁸¹ Dančević, Pomorske operacije, 58, bilj. 15.

⁸² Od osnove imena Matul (ili Matula?) izvedeno je i prezime Matulić (Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika VI, JAZU, Zagreb 1904—1910, 535; Gl. i P. Skok, Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika II, Zagreb 1972, 388), upravo onako kao i Ivanić prezime po ocu Ivanu od 13. st. dalje (Rječnik JAZU IV, Zagreb 1892—7, 101). Međutim u Matici rođenih iz Vrbanja, odakle je Matij Ivanić, pod 30. VI 1606. nailazimo na »Joannem filium Luce Matulof (S. A.) et eius uxoris D. Magdalene...« (HAZ—Vrbanj—Matica rođenih—3. VIII 1599—30. VIII 1665 — Inv. br. 1443, l. 5'). To očito dokazuje da se Ivanov djed zvao »Matul«, po kome je imenu otac mu Luka i dobio prezime »Matulov«.

⁸³ S. Antoljak. Novi podaci o slikarima Markantoniju i Andriji Zadranima (Tko je bio zadarski slikar Markantonije de Meldula?), *Peristil* 2, 1957, 181—192.

⁸⁴ L. Dančević piše da su Ivanićevi suvremenici »za ime Matij ili Matija više upotrebljavali izraz »Matul« (Dančević, *Pokreti pučana na našem primorju*, 128).

⁸⁵ »... Lettere de' Capi del Consiglio di X contro Zuanne q.m. Mattio Ivanich et altri...« (Brunelli, n. dj. 45).

⁸⁶ I. Kasandrić, Obitelj Ivanić (Ivaneo) iz Hvara, *Mogućnosti XXIII/1* (siječanj), 1976, 117, 125.

⁸⁷ Ser Nikola Ivanić imao je sina Ivana, koji čak 1539. (svibanj) piše jednu oporuku i 6 mjeseci kasnije prisustvuje u Grabju sačinjenju nekog testamanta (HAZ — Hvarski arhiv 1). Ovaj je Ivan bio i notar u Hvaru, a imao je svoju kuću u Vrboskoj, gdje je živio i djelovao (Kasandrić, n. dj. 122).

⁸⁸ G. Novak, Nepoznati dokumenti, 409, 410, 405, 406, 419.

Nikolom, Marinom i Bartolom.⁸⁹ U onoj pergameni od 11. II 1558. nalazi se citiran: D. Joannes Iuanich kao prokurator crkve sv. Marije »ville Verbosche«, te onda 14. II iste godine u drugoj pergameni.⁹⁰ God. 1572. saznaje se iz izvora da je upravo taj Ivan Ivanić osuđen, a 1573. je konačno i odstranjen sa Hvara, jer se mletačka vlast bojala da bi on mogao izazvati u gradu Hvaru onakvu istu situaciju kao i njegov otac 1511. godine. No zato je u odsutnosti svoga oca Ivana u Hvaru djelovao njegov mlađi sin (figliolo) Markantonije,⁹¹ koji je također izazivao nemir u gradu i vlast se spremala da i njega poput oca mu odstrani s otoka.⁹²

Prema izvornom podatku, koji se, kako smo već prije naveli, čuvao u srušenoj zgradi, gdje je bila biblioteka velike gimnazije u Zadru, može se s velikom sigurnošću zaključiti da se Matijeva supruga zvala Katarina Ivanić, koja 1517. opunomoćuje pod punim imenom i prezimenom svoga djevera (suo cognato)⁹³ Nikolu glede neke stvari.⁹⁴ Taj bi Nikola — po našem mišljenju — bio onaj Matijev brat. Ovakvim zaključivanjem, koje potvrđuju i suvremeni izvori, dobili smo mnogo točniju genealošku sliku porodice Ivanić od djeđa pa do njegovih prapraunuka.⁹⁵

Iako sada ima već priličan broj dokumenata koji se odnose na ličnost Matija Ivanića i pokret pučana pod njegovim vodstvom, postoji i niz problema, koji zadiru u to razdoblje, a napose glede Matija. Tako mi ne znamo je li još prije 1510. g. Ivanić bio usko povezan s Bevilaquom i Lukanićem, koji su potajno spremali urotu protiv plemića. Kada je poslije iznenadne Lukanićeve

⁸⁹ Duboković Nadalini, Emancipacija, Zapisi o zavičaju II, 94, bilj. 18.

⁹⁰ Arheološki muzej u Splitu — 48 g 19 — Dokumenti o Vrboskoj.

⁹¹ Markantonije Ivanić rođen je 1551. g., a bio je oženjen Marijetom Peribonio, koja mu je donijela u miraz zemlju na otoku Visu i zemljište u uvali Milni kod Hvara. Njegovi sinovi su bili: arhiđakon Gabriel, Alviz i Jerolim (Kasandrić, Obitelj Ivanić, 119—122, 125). Markantonije »Iuanich« se ne navodi samo u mletačkim spisima (1573), koje je štampao G. Novak (Nepoznati dokumenti..., 428, 429), nego i u spisima Hvarskog arhiva g. 1572, 1573. i 1578 (HAZ — Hvarski arhiv 2—1. VI 1572, 29. XI 1573. i 7. I 1578). God. 1587 (5. V) Markantonije je već s prezimenom »Ivaneos«, a tako se javlja i 27. VI 1588. 26. II 1600. u jednom spisu je upisan dr Jeronim »Ivaneos« kao poslanik hvarske komune. (S. Ljubić, Statuta communitatis Lesinae, MHJSM pars I, vol. III, Zagreb 1882—3, 299, 301, 304). God. 1636. pak duždevom dukalom postali su braća Petar i Jeronim »Ivanić« plemići i članovi plemićkog vijeća (Novak, Hvar, 123), čiji se kao izaslanik spominje u Hvaru jedan od potomaka ove porodice 28. VI 1668. (HAZ — Ostavština Š. Ljubića VI — kut. 3, sv. 15 — Raccolta..., 127). Kada se sredinom 17. st. Markantonije Ivanić, sin Jerolima, oženio Orsolom Fasaneo, od toga vremena je njegova obitelj nosila prezime: Ivaneos-Fasaneo (Kasandrić, n. dj. 123). 15. IV. 1755. i 7. VI. 1756. se čak u spisima javlja Gabriel »Ivaneos Fasani« (HAZ — Obiteljski arhiv hvarske porodice Kasandrić 1, l. 52', 65). Zadnji pak potomak obitelji Ivaneos-Fasani bila je Cecilia, kći Jerolima, koja 1774. pravi oporuku (Kasandrić, n. dj. 124).

⁹² G. Novak, Nepoznati dokumenti, 422—425, 429.

⁹³ cognato=il fratello del marito, djever... (A. della Bella, Dizionario italiano-latino-illirico I, Dubrovnik 1785, 215).

⁹⁴ Brunelli, n. dj. 45.

⁹⁵ Čak 28. X 1581. na Visu se javlja »Andrea Ivanich« (HAZ — Ostavština don Kuzme Vučetića XXXVIII), za koga zasada ne znamo u kakvoj je bio vezi sa hvarskom porodicom Ivanića. Gl. i genealoško stablo, koje je objelodanio I. Kasandrić (n. dj., 125).

smrti Matij javno digao bunu (je li to buna, ustanak, pokret ili »pučki pre-vrat«:⁹⁶ S. A.), da li je — pitamo se — Ivanić bio u vezi s preostalim vođom pučana u gradu Hvaru Tomom Bevilaquom, koji je već početkom prosinca 1510. također na tajanstven način umro. Isto tako ne znamo ni koji je bio Ivanićev krajnji politički cilj i da li ga je pokušao i htio ostvariti (ukoliko ga je imao) i uz čiju pomoć, podršku i odobrenje (da li u jednom periodu: Vene-cije). Nadalje da li je imao neko vrhovno upravno tijelo, kome je stajao na čelu sâm ili s nekim svojim drugovima i kakvo je bilo vojno uređenje i vojna disciplina među njegovim ustanicama na kopnu i na moru. Uz ova pitanja nameće se samo od sebe i to da mi također ne znamo što se dalje nakon 1519. dogodilo s njime i kako i gdje je svršio. Svakako bi se moglo ustvrditi da je umro u prognostvu — izvan svoje rodne grude-otoka Hvara. U vezi s tim je i onaj izvorni spis od 7. VIII 1519, gdje se u zapisniku tadašnjeg ilirskog zavoda (kongregacije) u Rimu (danas zavod sv. Jeronima) navodi Matij Ivanić kao član uprave te kongregacije. Iznoseći ovaj arhivski podatak iz navedenog ra-da L. Jelića, L. Dančević kaže da je to, koliko je poznato, posljednja vijest o Matiju Ivaniću i »nije isključeno da bi mu u Rimu mogao biti i grob«.⁹⁷ Naime 7. VIII 1519. među bratimima zavoda sv. Jeronima »Illiricorum« pored neko-liko ličnosti, koje se sve nazivaju »Illirici«, navodi se uz Petra »Nauarinusa« i Georgiusa »Zoppa« i »Mattheus Iuanich«, a onda iza njega »Paulus Smog-liar« i »magister Thomas pannorum tonsor«. No već 1. VI 1522. više se ne javlja Matij Ivanić,⁹⁸ ali se zato imenuju i dalje »Petrus Nauarinus« i »Pau-lus Smuglier«.⁹⁹

Zanimljivo je da se i 5. VIII 1484. g. u istim spisima ilirskog zavoda sv. Jeronima navodi »Johannes faber de Iwanich«, a 17. V 1490. »Thomas natus Blasii de Iwanich dioc. Zagrab.«,¹⁰⁰ što očito znači da su obojica iz Ivanić-Gra-da kraj Zagreba i da nemaju nikakve veze s Matijem Ivanićem.

Iz svega ovoga mogli bismo zaključiti da je Matij Ivanić mogao uistinu neko vrijeme boraviti u Rimu, kamo je stigao iz južne Italije. Naime on je sa svojim bratom Nikolom na jednoj lađi iz Apulije doplovio u I polovici srpnja 1519. u Anconu ili Ravenu, kako je izjavila Matijeva supruga, a tako su i drugi govorili.¹⁰¹ Ta su dva grada pripadala Papinskoj državi i tada je bio pa-pa Leo X (1513—1521) iz porodice Medici.¹⁰² Odande je svakako mogao doći u

⁹⁶ O tome nazivu gl. i A. Gabelić, Valorizacija pučkog ustanka u našoj prošlosti (*Nedjeljna Slobodna Dalmacija*, 15. II. 1976, 6).

⁹⁷ Dančević. Pokreti pučana, 158.

⁹⁸ Matej Ivanić se — po Račkome — zvao 1717. g. i skradinski biskup (Fr. Rački, Iztraživanja u pismarah i knjižnicah dalmatinskih, *Rad JAZU XXVI*, 1874, 174), što je ipak diskutabilno. Naime on se u spisima od 16. V 1716. i 14. VI 1717. naziva Matej Joannicius, rodom iz Splita, gdje je bio arhidakon, koga je splitski nadbiskup početkom rujna 1717. konsekrirao za skradinskog biskupa (D. Farlati, *Illyricum Sacrum IV*, Venecija 1769, 32, 33).

⁹⁹ I. Črnčić, Prilozi k razpravi: Imena Slovjenin i Ilir u našem gostinju u Rimu poslije 1453. god. *Starine JAZU XVIII*, 1886, 66, 68; L. Jelić, L' Istituto croato a Roma, Zadar 1902, 129.

¹⁰⁰ I. Črnčić, Nekoliko Južnih Sloviena zapisanih od 1478 do 1520 godine u bratštini sv. Duha u Rimu, *Starine JAZU XV*, 1883, 171.

¹⁰¹ Novak, Nepoznati dokumenti, 109.

¹⁰² F. X. Seppelt, *Papstgeschichte von den Anfängen bis zur Gegenwart*, München 1949, 215, 204.

papinski Rim, gdje je živio u punoj sigurnosti, a stanovao je kao bratim neko vrijeme u »ilirskom« gostinjcju sv. Jeronima, jer je imao na to pravo kao »Ilir«.

Je li ondje ostao do smrti, tj. je li umro prije 1522. g.¹⁰³ ili je otišao opet u južnu Italiju, to ostaju zasad samo nagađanja, dok se ne pronađu i ostali spisi koji se tiču njegove ličnosti i toga prevrata.

6.

Pored ovakvih brojnih nejasnoća glede Ivanića i njegova pokreta zanimljivo je područje proučavanja i »krvarenje« tzv. »čudotvornog« raspela (1510),¹⁰⁴ o kojemu događaju postoje brojni prijepisi, koje su čuvale pojedine plemićke porodice i pojedinci na Hvaru i izvan otoka.

Svakako je ovdje za nas važno, prvo ovakve vrste, koliko nam je poznato iz spisa, u našim krajevima, vještačenje da li je raspelo uistinu prokrvarilo ili se uslijed vlage (vlažnoga vremena) rastopila na njemu boja te je izgledalo da je krv, kako je to tvrdio stari otac admirala Nikole Belvilaque, u čijoj se kući i zbio taj događaj. Kada je ovamo pozvan kanonik Matij Lukanić, stari prijatelj ove porodice, on je stavio to raspelo pod svoje svećeničke haljine i ponio ga svojoj kući u društvu članova porodice Bevilaque. Ondje je pozvani slikar (pittore, depentor) Stjepan Vitaljić, koji je bio ekspert u svome zvanju (professione), nakon pažljivog ispitivanja ustvrdio da je to nesumnjivo krv.¹⁰⁵

Posljedice ovoga njegovoga vještačenja su nam i suviše dobro poznate i nećemo govoriti kako je onda taj križ dospio u hvarsku katedralu. U vezi s ovim događajem nije naodmet napomenuti da se u jednoj hvarskoj crkvi 22. VI 1585. ponovio slučaj s »čudotvornim« križem, koji je sada samo prosuzio.¹⁰⁶

Još zanimljivija se pojava suzenja križa zbila u Vrboskoj 1610. g. — i to po danoj izjavi 8. XII 1645. još živih očevidaca, u čijoj je kući to raspelo bilo (Petrus Ordinanović, star 73 godine i njegova kći Katarina, stara 45 godina). Pošto su se župnik Giorgio Fabrio (on je također 8. XII 1645. dao sličnu izjavu) i otac (padre) Dionizije uvjerali da križ suzi, Fabrio je te suze upio pamukom i zatim stavio u bočicu. Konačno sve je to stavljeno u tabernakul iznad oltara sv. Spasitelja u crkvi sv. Marije.¹⁰⁷

U prijepisu vizitacije Petra Morarija,¹⁰⁸ kasnije koparskoga (justinopolitani) biskupa, obavljene 15. VI 1627. u Vrboskoj, opisan je u navedenoj crkvi

¹⁰³ U izvornom arhivskom podatku (bez datuma), koji se nekoć nalazio u biblioteci nekadašnje zadarske velike gimnazije, navodi se »... Zuanne q.m. Mattio Ivanich...« (Brunelli, n. dj., 45), što upućuje da je Matij Ivanić već mrtav. No koje je to godine bilo, ne zna se dok se ne pronađe taj zasada izgubljeni spis.

¹⁰⁴ Ovaj događaj ukratko opisuje i Farlati, koji kaže da je tada bio hvarski biskup franjevac Patritius (Farlati, n. dj., 267, 270).

¹⁰⁵ HAZ — Ostavština Š. Ljubića VI — kut. 3, sv. 15 — Raccolta . . . 1, 22, 22', 30.

¹⁰⁶ HAZ — Ostavština don Kuzme Vučetića VI.

¹⁰⁷ HAZ — Ostavština Š. Ljubića VI — kut. 3, sv. 15 — Raccolta . . . 89, 90 (prijepis).

¹⁰⁸ Ovaj je vikar, kada je 21. XII 1621. obišao i crkvu sv. Marije u Zraču, našao iznad njenih vratiju napisano ovo:

»Bratio ma cinimo — dobra chojagodi

Cin uvrime imamo — danas Bog slobodi«, a iznad slike (lika=imagine):

oltar, na kome je u ormaru taj križ, za koji se priča da je 11. IV 1614. prosuzio i suze se čuvaju u maloj bočici (ampula) s pamukom, u kojem su te suze (ampula cum bombace, in qua dicitur idesse lacrymas).¹⁰⁹

Ako sada usporedimo oba ova slučaja suzenja križa u Vrboskoj, onda ćemo zapaziti da je to jedan te isti križ, jer se i 1627. i 1645. nalazi na istom mjestu u tamošnjoj crkvi, ali se zato ne slažu i vremenski podaci, kada je točno i u kojoj godini prosuzio.

Ovaj slučaj nas navodi da upozorimo kako su upravo 19. IV 1638. g. u Rijeci isusovci uz dozvolu tamošnje komune prenijeli »čudotvorni križ«, što- van još od 1291. g. iz stare crkve sv. Vida, koja se imala srušiti, u crkvu sv. Roka, gdje je ostao do izgradnje nove crkve. Kada je konačno dogotovljena nova crkva sv. Vida, od 15. VI 1659. g. na oltaru stoji taj križ, za koji se na- vodi u jednom spisu da su još 1509. Mlečani jednu bočicu (una impoleta) krvi čudotvornoga križa iz crkve sv. Vida odnijeli (ovaj inventar odnesenih stvari, gdje se citira i ta bočica, čuva se u mletačkom arhivu).¹¹⁰

Kako vidimo krvarenje i suzenje križa ili raspela i u 16. i u 17. st., a i prije, imalo je određenu svrhu, a koji su sve to bili razlozi, mi ovdje nećemo ulaziti, nego prepuštamo drugima da se tim slučajevima, na koje smo upozori- li, malo potanje pozabave.

I na kraju u nizu mnogih važnih i značajnih stvari, koje su usko poveza- ne s Ivanićevim pokretom i njegovim posljedicama, te stalnim pod pepe- lom tinjalim sukobima¹¹¹ i nemirima, koji su svaki čas prijetili da izbiju na javu — na užas hvarskih vlastodržaca i plemića — ne smije se mimoći ni dugogodišnja beskompromisna borba Ivana Ivanića, Matijeva sina,¹¹² koji je upravo u II polovici 1573. doveo Hvar u slično stanje kao i otac mu 1511. godine.¹¹³ Te je godine (1573) u Gornjoj Hrvatskoj sa središtem u Hrvatskom zagorju početkom 1573. došao do vrhunca tzv. seljački rat ili seljačka buna pod vodstvom Ivanićeva istoimenjaka Matije Gupca, koji je uz još dvojicu bio optužen da je glavni vođa i poticatelj svega. Tada je Gubec platio ovu bunu

»Po milosti ove slavne — hvarski pukje oslobojen od cusine jadne = kad ov tempel bi sagrajen«

(HAZ — Ostavština Š. Ljubića VI — kut. 3, sv. 15 — Raccolta Gelinich, 166 j — sve gore navedeno pisano rukom Š. Ljubića).

¹⁰⁹ HAZ — Ostavština don Kuzme Vučetića VI — Memoria del Miracolo Crocifisso di Verboscha che sparse lagrime dagli occhi li 11 aprile 1614. Copia tratta da un'altra simile esibita a me Andrea Ciccarelli Chierico dal M^{co} R^{do} Sig^r Dⁿ Francesco Lucich Paroco de Verboscha l'anno 1781... li 27 Maggio Lesina — Exemplum scriptum ex Visitationis R^{mi} Dⁿⁱ Petri Morari Vicarii Apostolici...

¹¹⁰ G. K o b l e r, Memorie per la storia della liburnica città di Fiume I, Rijeka 1896, 108, 140, 138, III, 72. Gl. i Sanudo, n. dj., 322, 324.

¹¹¹ Tako je 1528. izbio sukob između članova plemićke porodice Grifico i pučana braće Dompavlović, pri čemu je došlo i do krvavih obračuna. Zbog toga je tamošnji hvarski knez proveo istragu i preslušao brojne svjedoke i te iste godine donio presudu. U tom istom gradu Hvaru je ser Jeronim Vidal smatran vođom raskola (sekte), koji je potpirivao u tom istom gradu nered i pobune (Gl. HAZ — Ostavština don Kuzme Vučetića — XXVIII — Processi misti).

¹¹² Ivan je imao 4 sina: već spomenutog Markantonija, te Jerolima (pučkog prokuratora), Alvisa (svećenika) i Petra (Kasandrić, Obitelj Ivanić, 125).

¹¹³ Novak, Hvar kroz stoljeća, 99—102.

groznom smrću,¹¹⁴ a Matij Ivanić je umro prirodnom smrću — doduše izvan svoga rodnoga kraja.

Sve ovo što smo iznijeli samo su fragmenti kojima smo htjeli upozoriti kako se dá još puno reći i napisati o ovom dugotrajnom Ivanićevu pokretu i njegovu odjeku duž jadranske obale, ali za to treba i mnogo strpljivog i upornog istraživačkog rada po arhivima i bibliotekama¹¹⁵ — i pozitivni rezultati neće izostati!

S u m m a r y

RESEARCH WORK ON THE COMMONERS' REVOLT IN HVAR AND SOME NEWLY ARISEN QUESTIONS RELATING TO IT

Antoljak first gives a list of historians who have written of the revolt on the basis of archival data and points out that S. Ljubić and G. Novak have collected the largest body of source material. To prove this he lists the documents Ljubić copied from the State Archives in Venice (Ljubić's manuscripts are housed in the Historical Archives in Zadar) and briefly quotes several documents dating back to 1510 and 1511. He also lists documents on the revolt that were formerly housed in the library of the Zadar Grammar School that was destroyed in a bombardment during the Second World War.

He further describes a special kind of source material on the revolt; the collection of documents on the »Miracle of the Cross«, that »started bleeding« in Hvar (Historical Archives in Zadar and Dubrovnik, the Archives of the Yugoslav Academy of Sciences and Arts and the University Library in Zagreb). He considers the role of the leaders of the commoners' revolt, and supplements his statements with source material. He particularly dwells on the personality of Matija Ivanić, and then supplies data on his grandfather, Matul, and his son, Ivan, Matija's father, Matija's wife, Katarina, their grandchildren, great-grandchildren and great-great-grandchildren.

---

¹¹⁴ S. Antoljak, *Nekoliko marginalnih opaski o seljačkoj buni 1573. godine, Radovi Instituta za hrvatsku povijest* 5, 1973, 93—111.

¹¹⁵ U vezi s tim trebalo bi utvrditi: a) koje još domaće i strane arhive i biblioteke valja proučiti i tek onda onamo uputiti naučne radnike i stručnjake da prikupe izvornu građu o toj buni ili ustanku ili pokretu. U žarište ovih istraživanja svakako spadaju: arhivi i biblioteke u Rimu i Veneciji, gdje bi napose u gradu sv. Marka — trebalo pomno potražiti izvore, tj. izvještaje kojima se služio Marin Sanudo za svoje »Diarii« (1469—1533). Ovima istraživanjima se pridružuje i rad u arhivu u Madridu (ili/i Barceloni), te svakako i u Centralnom državnom arhivu u Carigradu. Ne smije se zaboraviti ni arhiv u Bariju kao i po ostalim južnootalskim mjestima, a tako i arhive u Anconi i Ravenni itd. b) Kada se sva takva građa sakupi, onda bi se tek mogli s kritičkim aparatom objelodaniti izvori o Ivanićevu ustanku kao i o onima pokretima ili bunama duž jadranske obale. c) Usporedo s takvim objelodanjivanjem mogla bi se onda — na osnovi cjelokupnoga sakupljenog izvornog materijala — i štampati jedna velika i solidna monografija o buni pučana na Hvaru i o njezinu vodi Matiju Ivaniću.

He raises several questions in connection with »the main leader« of the revolt and deals at length with his journey to Rome and the place and time of his death.

Antoljak also describes the »bleeding« of the so-called miraculous cross and several other »miracles« in which the cross »wept«.

Concluding his paper the author suggests that research work should be undertaken in archives and libraries both at home and abroad in order to gather and publish source material, which could also be used as the basis for a well researched monograph on the commoners' revolt and on their legendary leader, Matija Ivanić.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU — INSTITUT ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

10

ZAGREB

1977

UREDNIČKI ODBOR

Ljubo BOBAN, Ljubiša DOKLESTIĆ, Josip ADAMČEK, Hrvoje MATKOVIĆ

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

JOSIP ADAMČEK

UREDNIK

NIKŠA STANČIĆ

Radovi 10

Izdavač

**Sveučilište u Zagrebu
Centar za povijesne znanosti
Odjel za hrvatsku povijest
Zagreb, Krčka 1.**

Za izdavača

dr Josip Adamček

Prijevod

dr Vera Andrassy (engleski)

dr Blanka Jakić (njemački)

Nada Cekić (ruski)

dr Vlasta Vince (slovenski)

Lektor i korektor

Branko Erdeljac

